

Posudek vedoucí na diplomovou práci Barbory Smrčkové „Studie vývoje gramotnosti u dětí se sociokulturním znevýhodněním“

Práce kolegyně Smrčkové zkoumá dopady sociokulturního znevýhodnění na rozvoj počáteční gramotnosti. Projekt této diplomové práce je zajímavý uplatněním longitudinálního přístupu v procesu shromažďování empirických dokladů o projevech vývoje gramotnostních a jazykových schopností znevýhodněných dětí. Empirická část práce nabízí velmi plastický obraz vývoje pregramotnostních, gramotnostních a jazykových schopností těchto dětí v čase těsně před nástupem do základní školy a následně pak po šesti letech na druhém stupni základní školy. Datový materiál pro tuto diplomovou práci i samotný text práce vznikl neobvykle dlouhou dobu. Projekt této diplomové práce byl na svém začátku přerušen rodinnými důvody studentky. Časový odstup, který toto odložení studia vytvořilo, jsme se v rámci realizace diplomního projektu rozhodly zhodnotit získáním výzkumných dat od stejných dětí, které do výzkumu původně vstoupily, ovšem v časovém odstupu, kdy už se nacházely v šestém ročníku základní školy. Proces zpracování diplomního projektu a především pak proces vzniku textu předkládané práce hodnotím z pozice vedoucí práce jako velmi náročný, ale ve svém výsledku velmi plodný. Kolegyně Smrčková prokazovala ochotu a vůli studovat relevantní odborné zdroje, učit se zpracovávat i vyhodnocovat výzkumná data i překonávat obtížné momenty. Ve srovnání s jinými studentskými projekty, které jsem vedla, bylo možné v případě tohoto projektu postupovat opravdu krok za krokem, uvážlivě a pečlivě, upřednostnit kvalitu před polovičatými řešeními.

Celá práce představuje bohatý text, 60 textových stran přehledové části a cca 120 stran s popisem procesu realizace a výsledků provedeného výzkumu. Rozsah předložené práce do jisté míry hodně odráží již dříve zmíněný fakt, že výzkumná data pro tuto diplomovou práci byla sbírána ve dvou časově oddělených průřezových obdobích, kde v obou případech byly uplatněny ve fázi sběru dat psychodiagnostické postupy vhodné pro popisné a kvantifikující zhodnocení gramotnostních profilů sledovaných dětí.

Přehledová část textu pečlivě, systematicky a s oporou relevantních zdrojů představuje pro čtenáře důležité poznatky psycholingvisticky orientovaného výzkumu gramotnosti a vývojové souvislosti důležitých dílčích dovedností, které komplex gramotnostních dovedností utváří. Postupně je pozornost v textu přesouvána k problematice sociálního znevýhodnění, resp. k pojmenování sociálního znevýhodnění jako jednoho z faktorů ohrožujících zdárný průběh procesu osvojování čtení a psaní. vývoj gramotnosti. K obsahu přehledové části nemám žádné zásadní připomínky, proces vzniku textu přehledové části jsem měla dosti příležitostí konzultovat. V intenci nabídnout kritické připomínky a pojmenovat prostor pro další rozvoj kompetencí akademického psaní bych zmínila, že text zahrnuje občasné formulační neobratnosti (např. velmi dlouhá souvětí) nebo formální nepřesnosti (soulad citací v textu a v seznamu uváděných zdrojů, odlišování ženských jmen v citační práci apod.).

Empirická, výzkumná část předkládané práce poskytuje pečlivě, čtivě, hutně ale logicky uspořádaný, popsaný i komentovaný materiál, který ve výsledku tvoří mimořádně zajímavý a z hlediska praxe ped. psychologického poradenství cenný obraz výkonové struktury sociálně znevýhodněných dětí z hlediska jazykových a raně gramotnostních dovedností. Troufám si říci, že srovnatelný empiricky opřený materiál popisující výkonovou realitu rozvíjející se gramotnosti i projevů gramotnosti druhostupňového žáka základní školy se sociálně znevýhodněných nebyl dosud v českém prostředí publikován. Pro vlastní výzkum byly formulovány dva základní výzkumné cíle, které jsou vnitřně ještě dále členěny na dílčí cíle. Tím je ve výzkumu dosahováno hloubky i pestrosti obrazu (pre)gramotnosti sociálně znevýhodněných dětí, ale především závažnosti (zejména vhodným zpracováním dat získaných v obou rozpojených a časově relativně vzdálených fázích sběru dat). K obsahu i metodologii empirické části nemám žádné zásadní kritické připomínky, i v tomto případně jsem měla příležitost

procesu vzniku výsledného textu dostatečně intenzivně přihlížet. Autorka ctí ve formátech představování průběhu i výsledků výzkumu oborové zvyklosti, postupuje systematicky, popisuje s citem pro detail a nabízí vhodně zvolené komentáře k výsledkům výzkumu. Vhodně zařazuje shrnující oddíly tak, aby čtenář postupně zbohacovat a prohluboval perspektivu, v jaké situaci sociálně znevýhodněných dětí ve vzdělávacím procesu vyjevuje. Mimořádně zdařilá je v tomto ohledu závěrečná kapitola – shrnutí a diskuse provedeného výzkumu.

Diplomovou práci kolegyně Smrčkové celkově hodnotím jako mimořádně cennou a zdařilou svědčící o poctivě odvedené práci ve výzkumném terénu i v mentální rovině. Jako vedoucí této práce mohu svědčit o procesu odborného i individuálního růstu kolegyně Smrčkové v rámci realizace diplomního projektu. Bylo mi ctí být mediátorkou a součástí tohoto procesu!

Upřímně doufám, že výsledky této diplomové práce budou publikovány, neboť představují jedinečné poznatky i cenná vodítka pro psychodiagnostickou i poradenskou psychologickou práci se sociálně znevýhodněnými školáky.

V Praze dne 10. 1. 2025

doc. PhDr. Gabriela Málková, Ph.D.